

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

Dan planeta Zemlje

ZAKONI PRIRODE

KOLAPSOLOGIJA

ETIKA U MEDICINI

**JURJEVSKI
OBIČAJI**

4

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

04 | 2021. WWW.NOVA-AKROPOLA.COM

Sadržaj

6

8

10

15

18

4 ZAKONI PRIRODE

Delia Steinberg Guzmán

6 KOLAPSOLOGIJA

Sabine Leitner

8 DOBROTA

Miguel Ángel Padilla

10 ETIKA U MEDICINI

Antonio Alzina

15 JURJEVSKI OBIČAJI

Ivančica Krivdić

18 CELESTIN MATO MEDOVIĆ

Marina Obradović

Impresum:

Glavni urednik: Andrija Jončić

Izvršna urednica: Nataša Žaja

Urednici rubrika: Dijana Kotarac, Ana Jončić, Jerko Grgić, Nataša Žaja, Branko Zorić, Damir Krivdić

Lektura: Vedrana Novović, Branka Žaja

Tehničko uredništvo:

Svjetlana Pokrajac, Matija Prević

ISSN 1849-6237

Izdavač:

NOVA AKROPOLA - kulturna udruga

Ilica 36, 10000 Zagreb

Tel: 01/481 2222

web: www.nova-akropola.hr

e-mail: info@nova-akropola.com

Naša Zemlja, relativno mali planet u ogromnom prostranstvu svemira, pruža dom nezamislivom broju bića, ispreplićući njihove staze i sudbine na gotovo nedokučiv način. Čovjeku kao jednom od njenih brojnih stanovnika pripada posebno izazovna uloga odgovornog sudjelovanja u cjelini prirode i u skladnom suživotu sa svima. No, više je nego očito da po tom pitanju ne idemo u dobrom smjeru.

Želimo čistu vodu i svjež zrak, no ne želimo se odreći mnogih umjetnih potreba i potrošačkih navika. Nikome ne želimo strahote gladi i siromaštva, no hranu ipak svakodnevno bacamo i nezasitni smo po pitanju imetka. Puno toga podrazumijevamo kao da se odvija samo po sebi i pristupamo prirodnim resursima kao neograničenima. Stvorili smo ograničenja u vremenskom smislu; ne želimo gledati malo dalje i dublje u zajedničku budućnost i premalo učimo iz iskustava i poduka prošlosti. Negdje usput izgubili smo i sami sebe...

Mogli bismo nabrojati još puno toga što potvrđuje pogrešan smjer... Sve se jasnije čuju glasovi upozorenja, a jedan se izdiže iznad svih – glas same Zemlje. Na sreću, još uvijek možemo i puno toga promijeniti, a svaki pojedinac ima dovoljno prilika da napravi barem mali zaokret u pristupu i načinu života. Zato obilježavamo *Dan planeta Zemlje* da bismo se prisjetili da nam je i taj jedan dan upravo omogućila naša Majka Zemlja... ♻️

Uredništvo

ZAKONI PRIRODE

Delia Steinberg Guzmán

Nije li očigledno da postoji ili, bolje rečeno, da mora postojati jedna "kozmička inteligencija" koja djeluje u svemu, čak i u onome što je nama nevidljivo i nepojmljivo? Postoji, dakle, plan djelovanja koji se očituje u jednom univerzalnom Zakonu... Ovaj Zakon ili skup zakona naziva se i "smisao života"; to je smjer puta evolucije.

Jorge Ángel Livraga

POZIV K NEPOZNATOM

Naš univerzum je usuglašeno i povezano jedinstvo. Ono što je nepoznato može biti veće, šire, uzvišenije, čudesnije, snažnije i sjajnije od onoga što nam je poznato, ali nikad neće biti potpuno drugačije. Trebamo se uputiti k nepoznatom, odnosno prema onome što još ne poznajemo, ali ne sa strahom, već s nutarnjom radošću onoga tko otkriva neistražene zakone Prirode i skrivene snage u čovjeku.

UČITI OD PRIRODE

Moramo shvatiti da Priroda sadrži sva znanja kojima možemo stremiti. U "Knjizi Prirode" upisani su svi zakoni, oni koje mislimo da poznajemo, a koji nas i dalje zbunjuju, kao i oni koji još uvijek nisu istraženi.

PONAVLJANJE JE USAVRŠAVANJE

Čitav kozmos vođen je zakonom ponavljanja. Dovoljno je analizirati, na primjer, zakon vječitog povratka; dovoljno je uočiti cikluse manifestacije zbog kojih stvari nastaju i nestaju.

Priroda ustrajno ponavlja godišnja doba, dane i noći; sjeme milijun puta klija u zemlji na isti način.

S obzirom na to da smo dio Prirode, ne slijedimo li možda isti ritam?

Ponavljati, ponavljati, ponavljati... ne zbog dosade, već zbog prijeke potrebe za usavršavanjem. Onaj tko ponavlja ne radi uvijek isto: svaki put radi bolje, osjeća kako raste sa svakim novim činom učenja.

PRIRODAN RED

Red nije ljudski izum; čitava Priroda slijedi očigledan ritam koji je odraz reda, Zakona. Čovjek koji se povinuje redu samo slijedi ono što Priroda nalaže.

Ako čovjek evoluira vodeći se redom, njegov napredak bit će vidljiviji, a problemi manji; ne zato što problema neće biti, već zato što će znati pronaći praktična rješenja u okviru reda koji je uveo.

ŠTO ZNAČI UREĐIVATI?

Uređivati ne znači popunjavati prostor: dovesti u red znači staviti svaku stvar na njezino mjesto i znati pronaći odgovarajuće mjesto za svaku stvar.

ZAKON KARME ILI ŽIVOTNE LEKCIJE

Da je nešto bijelo shvaćamo uspoređujući ga s crnim. Isto tako, Zakon shvaćamo putem njegovih učinaka na nas, na naš život.

Svaki put kada se udaljimo od puta, sudaramo se s njegovim bočnim zidovima koji nas vraćaju na ispravnu stazu zahvaljujući svojoj elastičnosti. Ovi udarci mogu biti jači ili slabiji, manje ili više bolni – zavisi o tome koliko smo se udaljili od Zakona. Međutim, kad ne bi bilo ovih bolnih posljedica, naša duša ne bi usmjerila pogled k razlogu svog bola, ne bismo se zanimali za uzrok svojih grešaka, ne bismo ih pokušali izbjeći niti ih analizirati da shvatimo u čemu je problem.

Jedno je pasivno živjeti karmu, rezigniranog duha trpjeti njezine ispravke, a drugo, i mnogo drugačije, razumjeti karmu da bismo se otisnuli u struju života, u njegov smisao. Umjesto da se zadržavamo u jadanju i egoizmu koji nas dovode do toga da svoju bol smatramo jedinom boli, umjesto da uživamo u slabosti pitajući se: "Zašto baš meni?", moramo krenuti u potragu za uzrocima. Učinci su samo posljedica, ali posljedica čega?

Prisjetimo se još jedanput da se istinski filozof ne zadovoljava samo postavljanjem pitanja. Pitanje "Zašto?" je prva reakcija naše osobnosti. Mnogo važnije je odgovoriti na pitanja, shvatiti korijen onoga što nam se događa i prestati misliti da nas život vječito proganja. Ako to učinimo, postat ćemo sposobni učiti iz svega što nam se događa.

PRONAĐIMO SEBI DOSLJEDNE FORME

Kao što je energija kozmosa stvorila bezbrojne forme stvarajući uvjete za njihove bezbrojne modulacije, tako i mi moramo pronaći forme koje odgovaraju našim moralnim principima, našoj inteligenciji, našim željama prosijananim kroz iskustvo i našem razboritom, odmjerenom djelovanju.

Sa španjolskog prevela: Tijana Repajić

KOLAPSOLOGIJA

Sabine Leitner

Povijest nas uči da se civilizacije uzdižu i padaju, rađaju se i umiru. Neke umiru dramatično, neke jednostavno izblijede i postupno budu zamijenjene drugima. Ima smisla proučavati kako su nestale stare kulture i civilizacije i sagledati što možemo iz toga naučiti. Danas u Parizu možemo upisati poslijediplomski studij o kolapsologiji ili o "riziku od kolapsa i kako se tome prilagoditi". Naime, pretpostavka je da bi kolaps mogao zadesiti i ovo naše zapadno industrijsko društvo.

Prema Jaredu Diamondu, akademiku i autoru knjige iz 2005. godine *Kolaps: Kako društva odaberu propasti ili opstati*, već svjedočimo stanju pred kolapsom u mnogim zemljama: "Kao što se to događalo i u prošlosti, zemlje koje su ekološki opterećene, prenaseljene ili oboje, postaju izložene riziku političke prenapregnutosti te kolapsa vlada. Kad su ljudi očajni, pothranjeni i bez nade, za to okrivljuju svoje vlade, i misle da su one odgovorne zbog nerješavanja njihovih problema. Pokušavaju emigrirati pod svaku cijenu. Ratuju oko zemlje. Ubijaju jedni druge. Započinju građanske ratove. Misle da nemaju što izgubiti pa postaju

teroristi ili podržavaju ili toleriraju terorizam."

Kad bismo napravili procjenu rizika za zdravlje i sigurnost našeg planeta, mogli bismo istaknuti mnoštvo ozbiljnih prijetnji: nestašicu vode, osiromašenje tla, klimatske promjene, prenapučenost, onečišćenja i toksine, nejednakost, krhke ekonomije i tako dalje. Prema Diamondu, sve su to vremenske bombe koje imaju fitalje u trajanju od nekoliko godina, nikako više od pedeset. Današnji smjer nije održiv; ili ćemo se odlučiti za promjenu ili ćemo biti prisiljeni na nju. Kao i kod svake kontrole zdravlja i sigurnosti, razumno je napraviti popis mogućih prijetnji i pripremiti se za njih.

Međutim, uvijek ima onih koji ne žele vidjeti očigledno i ovakvu studiju više vole proglasiti "apokaliptičnom" ili nekom vrstom religijskog sudnjeg dana.

No, pokušati procijeniti moguće ishode naših trenutnih problema i pripremiti se na njih nije isto što i proricati katastrofu. Kad je propao Sovjetski Savez, to nije značilo da su svi umrli. Kad je propalo Rimsko Carstvo, svijet je išao dalje, ali ne svijet kakav su Rimljani poznavali.

Izostanak sagledavanja problema i predviđanja budućih posljedica zapravo je jedan od čimbenika koji su doprinijeli urušavanju prošlih civilizacija.

Kako kaže Diamond, jedan od razloga zašto problemi nisu uočeni je "sukob kratkoročnih interesa između elita koje donose odluke i dugoročnog interesa društva u cjelini, posebno ako se elite mogu izolirati od posljedica vlastitih postupaka". Recimo da ste bogat vlasnik zemljišta i da možete stvoriti bogatstvo sjećom šume, industrijskom obradom zemlje, crpljenjem rijetkih minerala koji su ispod površine tla, unatoč uništavanju i zagađenju koje mogu uzrokovati, prodajom zemlje bezobzirnim graditeljima – biste li se mogli suzdržati od krupne zarade na račun zajednice i budućih generacija?

Dakle, većina onih koji su u prošlosti bili u stanju donositi takve odluke nije se suzdržala i tu je bit problema: naše trenutne probleme stvorio je čovjek i oni su na ovaj ili onaj način rezultat razmišljanja koje naj-

veću vrijednost pridaje onome što je profitabilno. I ako takvo "ekonomsko" i materijalističko razmišljanje i dalje bude dominiralo našim kolektivnim odlukama i ako mi kao pojedinci i dalje budemo podložni trenutačnom zadovoljstvu, naša će se industrijalizirana civilizacija zabiti u zid.

Ako iskvarene vrijednosti i pogrešna razmišljanja urušavaju civilizacije, tada će prave vrijednosti i zdravo razmišljanje izgraditi nove civilizacije. Zato trebamo razgovarati o kolapsologiji; i u tom kontekstu trebamo razgovarati o ljudskim vrijednostima i razmišljanjima koja nam trebaju da savladamo izazove na putu kako bismo stvorili bolji život i ponudili obrazovanje koje će nam pomoći da budemo nesebični, da bolje surađujemo, da budemo velikodušni i otvoreni za razum nego za želje. Budućnost ostaje otvorena, ali nema smisla ići joj ususret zatvorenih očiju. ♣

Šengleskog prevela: Tanja Mavrić

DOBROTA

Miguel Ángel Padilla

Dobrota je možda jedna od etičkih vrijednosti koju najviše cijenimo kod drugih i kojom bismo najradije bili okruženi. Tko ne bi volio biti okružen ljudima koji su dobri, susretljivi, pažljivi, sretni, obzirni, puni poštovanja, velikodušni...?

Kao i sve ljudske vrline, dobrota se iskazuje djelima. Svi znamo prepoznati dobru osobu čak i ako ne znamo definirati pojam dobrote. Ona se izražava na bezbroj načina.

Dobrota je dio našeg svakodnevnog života daleko više nego što to svjesno priznajemo, premda se ponekad može činiti suprotnim. Ona je osnova svega dobrog što dijelimo, ona je ta koja omogućuje suživot, civilizacijska postignuća i kulturu, velikodušnost i predanost u potrazi za općim dobrom koje nas čini ljudima. Upravo odsutnost dobrote, odnosno krajnja sebičnost, uništava tkiva koja spajaju i ujedinjuju život.

Dobrota je unutarnji motor koji traži dobro u drugima, u svom okruženju, pa i u sebi samome. To stalno nagnuće dobru, briga za potrebe drugih, očituje se kroz misli, osjećaje i postupke te osobu pretvara u "svjetionik" koji zrači radošću, sigurnošću i povjerenjem. Njezina prisutnost osvjetljava, a ne zasjenjuje.

Onaj koji širi dobrotu ne djeluje s dilemom "ti ili ja", već djeluje s "mi". Stoga dobrotu možemo poistovjetiti s ljubavlju.

Teško je zamisliti istinsku dobrotu, a da u njoj ne prepoznamo skromnost, jednostavnost i poštovanje tuđeg dostojanstva. Dobrota nije bahatost ili tutorstvo koje se iz arogancije pretvara da čini i zna što je dobro. Suprotno tome, ljubaznost ima puno veze sa strpljenjem (ono je često i stavlja na kušnju). Dobar čovjek je, općenito govoreći, strpljiv u svojim očekivanjima, te drugima daje slobodu i ostavlja mogućnost pogreške koja nam svima treba u životu. Iz dubokog smisla života rađa se čovjekova nutarnja sigurnost i samopouzdanje.

Ta dobrota dubokog korijenja ide ruku pod ruku s laganim osmijehom, ljubaznošću i nježnošću. Ona iz empatije i velikodušnosti nastoji širiti radost.

Ovo zračenje radosti i spokoja plod je neupadanja u zamku površnosti, i uvažavanje ljudi i svega onoga što nas čini ljudskima bez obzira na zahtjeve i potrebe života. Zato ljubaznost, pažnja, obzirnost i ugodan karakter koji takva osoba pokazuje čine suživot s njom tako jednostavnim.

Mogli bismo se usprotiviti tvrdeći kako slijepa dobrota ponekad izaziva kaos, posebno kada inzistiramo na pomaganju ne znajući posljedice ili ne uzimajući u obzir stvarnost ili slobodu drugoga. Koliko je zla počinjeno uz riječi: "To je za tvoje dobro, činim to jer te volim!" Zbog toga se dobrota nadopunjuje razlučivanjem, a to dvoje zajedno rađa mudrost. U tom procesu dobrota ne gubi svoje osobine, već stječe nove unoseći svjetlost u svoju prirodnu toplinu.

Ponekad smo suočeni s dilemom odabira između biti dobar ili pravedan. Iako ćemo se pitanjem pravde pozabaviti nekom drugom prilikom (ona svakoj osobi treba dati ono što joj odgovara u skladu s njezinom prirodom i postupcima), zašto bismo ta dva pojma razdvajali zasjenjujući pravdu odsutnošću dobrote i obrnuto?

Ljubav čini volju nježnijom i daje joj lijepe i ugodne oblike, uz to što je usmjerava prema dobrom cilju. Dobrota humanizira pravdu podsjećajući nas da smo svi ljudi i da je u konačnici Dobro svrha pravde. Čini se da dobrota i pravda ne samo da mogu koegzistirati, već moraju. Oduvijek me nadahnjivala ideja razvoja, poput npr. razvoja pravednog, dobrog i mudrog ljudskog bića. I pitam se mogu li se ti atributi zaista razviti u potpunosti ako egzistiraju odvojeno.

I na kraju, možemo se zapitati: rađamo li se dobri ili postajemo dobri?

Moderna neuroznanstvena istraživanja govore nam sve više o očitj sklonosti čovjeka prema brizi za dobrobit drugih kao o nečemu urođenom, ukorijenje-

nom čak i u našoj biologiji. Istina je da u nama postoje i mnoge druge tendencije (prema animalnom preživljavanju) koje bi ih mogle poništiti, jer u našoj prirodi koegzistiraju impulsi svih vrsta. Kompleksnost života prirodna je činjenica koja zahtijeva usmjeravanje i usklađivanje koje će ga kanalizirati. Ali dobrota nas čini humanijima.

Kao i sve ostalo, možemo njegovati dobrotu, čiji korijen postoji u svim bićima, ili je možemo pustiti da izbljedi pod težinom sebičnosti; hraniti ono što nas čini humanijima ili ono što nas čini animalnijima (uz dužno poštovanje životinja).

Osobno vjerujem da će nam se, u mjeri u kojoj osnažujemo sjemenke dobrote u sebi kroz naše postupke i stavove, u životu otvoriti cvjetovi te nam donijeti još više vedrine i sreće. Kao što je Platon rekao: "Tražeći dobro svojih bližnjih, mi pronalazimo svoje." ☸

Sa španjolskog prevela: Marina Miletić

ETIKA U MEDICINI

Dr. Antonio Alzina

Liječnička pomoć bolesnicima duboko je plemenit ljudski čin prožet etikom. Istraživač liječničke deontologije¹ P. Peiro kaže: "Ne može se živjeti bez moralnog načela prema kojem bi se ravnalo naše djelovanje."

U obavljanju dužnosti liječnik mora donositi odluke koje mogu utjecati na ljudsku slobodu ili život. Mora rješavati probleme koji ne ovise samo o njegovu stručnom znanju, nego i o njegovu vjerovanju i humanističkom uvjerenju. Svijest o vlastitim ograničenjima, poštovanje ljudskog dostojanstva, sposobnost da sebe stavi u položaj pacijenta, znatno će pridonijeti liječkoj pomoći.

Povijest liječničke etike

Povijest liječničke etike povijest je ideala te profesije i vrijednosti koje utječu na liječničko djelovanje. Ove etičke ideale razvijali su i kodificirali najpoznatiji liječnici u svakoj epohi, tvoreći pravila kojih su se morali pridržavali oni koji su prakticirali liječništvo. Od početka čovječanstva religija se ispreplitala s medicinom. Stoga ne iznenađuje što religijska etika ima posebno mjesto u liječničkoj deontologiji. Isto su tako liječnici otkrili liječničku i društvenu primjenu ideala koje su poučavali filozofi i mislioci: pitagorejci, stoici i drugi.

Kroz povijesna razdoblja i društvene okolnosti u kojima se nalazilo čovječanstvo, deontologija je mijenjala svoju ulogu. Zbog takvih je nepostojanosti čovjek nastojao uspostaviti trajnu deontologiju.

Ovo je samo letimičan pogled na povijest deontologije i njezin razvoj u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Ne možemo točno odrediti trenutak u kojem se pojavila liječnička deontologija, jer se susrećemo s kontinuiranim procesom koji je u izravnom odnosu s evolucijom ljudskog roda. Razvoj liječničke deonto-

Asklepije – bog liječništva u staroj Grčkoj

logije obilježen je, prije svega, nizom povijesnih liječničkih kodeksa.

Hamurabijev zakonik

U Mezopotamiji, za vrijeme vladavine kralja Ur-Namua (2050. g. pr. Kr.), donesen je niz liječničko-zakonskih propisa koje neki autori smatraju prvim kodeksom deontologije poznatim čovječanstvu.

Ovaj kodeks ispisan u dvadeset i jednom stupcu pronađen je u Suzi. Jedan od bareljefa prikazuje nam babilonskog kralja kako prima ova pravila iz ruku boga Sunca.

Hamurabijev zakonik, koji se u značajnoj mjeri oslanjao na odredbe Ur-Namuovog zakonika, prvi je uredbeni pravni propis liječništva, a govori o liječničkoj naknadi kao i o predviđenoj kazni u slučaju pogreške u terapiji.

Općenito, ovaj kodeks uređuje odnose između liječnika, pacijenata i društva.

Eskulapova vijeća

Manje poznata od Hipokratove zakletve, Eskulapova vijeća, namijenjena studentima medicine, predstavljaju veličanstven tekst o osnovama i motivacijama liječničkog zvanja. Potanko se preispituju dužnosti, žrtve te zadovoljstva koja donosi liječnička praksa. To je zbirka teško nadmašivih deontoloških propisa.

Želiš li biti liječnik, sine moj? To je težnja jedne plemenite duše, težnja duha željnog znanja. Jesi li dobro razmislio kakav će biti tvoj život? Morat ćeš se odreći svog života.

¹ Deontologija – učenje o ispravnosti i dužnosti pojedinih zanimanja.

Dok se većina tvojih sugrađana može povući nakon što posvršava svoje poslove, daleko od onih što dolaze u krivi čas, tvoja će vrata za svakoga morati biti uvijek otvorena.

Ako voliš istinu, morat ćeš je ipak prešutjeti. Od nekih ćeš pacijenata morati kriti težinu njihove bolesti, a od drugih beznačajnost njihove, jer bi ih ova istina mogla pogoditi. Ne nastoj se obogatiti ovom djelatnošću. Rekao sam ti: liječnik je svećenik i tebi ne dolikuje da zaradi pridaješ važnost kao neki trgovac uljem ili vunom.

Bit ćeš sam kad budeš žalostan, sam kad budeš učio, sam okružen ljudskom sebičnošću.

Ako olakšanje koje doneseš nekoj majci, osmijeh onoga koji više ne pati smatraš plaćom, tada... postani liječnik, sine moj.

Hipokratova zakletva

Tvrđnja da "osim slijepih sila prirode, sve što živi ili umire dolazi iz Grčke", djelomično se može primijeniti na liječničku deontologiju. Grčko shvaćanje liječničke prakse u antičko je doba dominiralo Sredozemljem, a vuče svoje korijene iz minojske, asirsko-babilonske i egipatske civilizacije.

Kako je W. Jaeger napisao u svojoj *Paidei*, s gledišta etike i društvene primjene medicine, VI. i V. st. pr. Kr. predstavljaju izniman trenutak u povijesti. Liječnik hipokratskog usmjerenja liječi prema određenim etičkim principima utemeljenim na njegovoj ljubavi prema znanosti i čovječanstvu. *Tamo gdje ima ljubavi*

za čovjeka, ima ljubavi i za znanost. (Propisi, 6).

Tekstovi najočitijeg etičkog sadržaja su *Zakletva*, *Propisi*, *O liječniku* i *O čestitosti*.

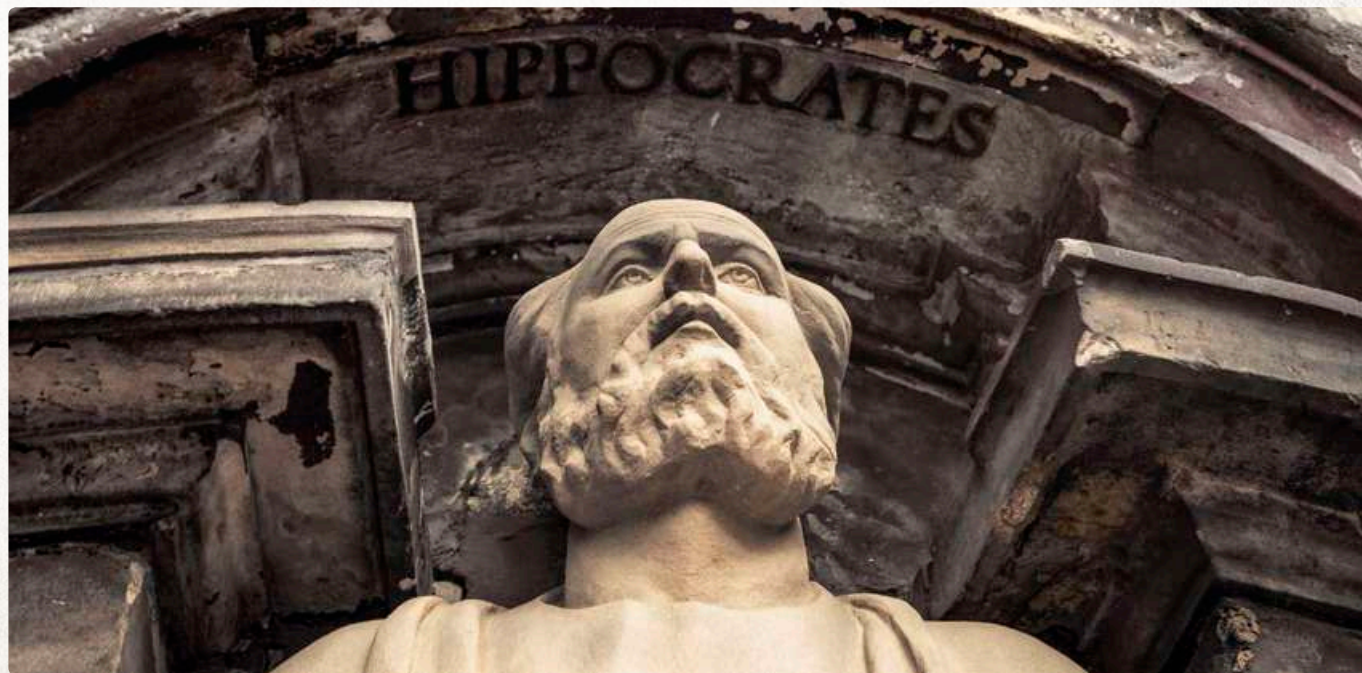
Od Konstantinopola u X. stoljeću (kada je bizantski humanizam bio na vrhuncu) do Venecije u XIV. stoljeću (prvo tiskano izdanje teksta), od bule *Quod iurandum* (1531.) pape Klementa VII. do Svjetskog udruženja liječnika (1948.), *Zakletva* je najpoznatiji tekst *Corpusa Hipocraticuma*. Sve deontološke norme koje susrećemo u ovom tekstu imaju zajednički temelj i svrhu: pomoći bolesniku i zaštititi njegov osobni integritet. S druge strane, činjenica da su ova načela bila propisana općim normama odražava element svojstven medicini antike: *Uvjerjenje da su liječnik i pacijent jednako važna bića, da je njihov odnos presudan za vršenje medicinske prakse i da je u tome najvažnija dobrobit bolesnika.*

Načelo "djelovati u korist, a ne na štetu" jasno izražava filozofiju Hipokratove medicine koja svojim umijećem nastoji povratiti zdravlje. Ovaj se profesionalni stav i temeljna etika susreću kod liječnika hipokratskog usmjerenja.

Upute za stjecanje vrlina kao što su čistoća, posvećenost i pravednost, izražavaju cijelu etiku liječnikova života. Ova koncepcija ne dozvoljava paradoksalno postojanje dvostruke moralnosti, jedne privatne i druge profesionalne jer, kako kaže tekst: "moj je život moje umijeće".

U djelu *O dostojanstvu* vraćamo se pitanju idealne slike liječnika. Iako su dobivali naknadu za liječenje i podučavanje, liječnici Hipokratove etike inzistirali su na suzbijanju želje za posjedovanjem i zaradom.

Hipokrat (oko 460. g. pr. Kr. – 380. g. pr. Kr.) – najpoznatiji antički grčki liječnik

Thesoro de los pobres.

Libro de medicina
llamado Thesoro de pobres con un reglamento de sanidad. Agora nuevamente corregido y enmendado.
Impresso con licencia en Alcalá de Henares en casa de Sebastian Martinez que sea en gloria. Año de M.D. Lxxiiij.

Arnald de Villanova – Knjiga iz medicine, nazvana *Bogatstvo siromašnih*, izdanje iz 1584. g.

Danas, nažalost, možemo konstatirati da veliki dio Hipokratovih učenja postoji tek teoretski.

Asaphova deontologijska propovijed

Asaph Ben Berachiach (VI. st.), Hipokratov židovski učenik, cijenio je njegovu moralnu zakletvu. Njegov je kodeks bio naširoko prihvaćen u liječničkim školama Aleksandrije i Palestine. Asaph je medicinu smatrao svećeničkim i religijskim pozivom. Osnovao je školu kojoj su mogli pristupiti samo oni koji su zadovoljavali određene kriterije, među kojima su oni moralnog reda bili najvažniji. Njegova Zakletva vrlo je slična Hipokratovoj.

Srednjovjekovni kodeksi

Padom Rimskog Carstva medicina se podijelila na dvije grane: arapsku kao kulturnu i znanstvenu pojavu te onu koja se provodila u srednjovjekovnim samostanima. Ove će se dvije grane objediniti pet stoljeća kasnije u Salernu. Tamo će se medicina preustrojiti u pogledu znanja i načina naučavanja, kao i u pogledu ponašanja liječnika u njegovu zvanju.

Tijekom srednjeg vijeka etika profesionalnog liječnika ujedinila se s kršćanskom, židovskom i muslimanskom tradicijom. Deontološki kodeks Lafranca i Arnalda de Villanove ilustrira koliko je zapadna

srednjovjekovna liječnička etika bila pod utjecajem kršćanstva. Religijske norme i kršćanski osjećaji moralno obvezuju liječnika da siromasima pomaže besplatno, na što se morao zakleti.

U islamskom svijetu, osim utjecaja na društveni i ekonomski ustroj te na sklonost prema stručnijem znanju, religijski život i propisi Kurana činili su temelj etičkih principa.

Muhamed je rekao: "Od svih znanosti prva je teologija, čuvarica duše, a druga je medicina, čuvarica tijela".

Harun al Rašid, najzaslužniji za otvaranje bolnica, naredio je da se pored svake nove džamije izgrade bolnice i centri za zbrinjavanje, jer je takvo milosrdno ophođenje s bolesnicima propisano Kuranom. Ovi ukazi i adaptacija Hipokratove zakletve islamskoj vjeri učinili su da arapski liječnici primjenjuju zahtjevniju etiku.

Maimonidova (Moshe ben Maimon Rambam) *Liječnička besjeda*, redigirana u kasnom srednjem vijeku, molitva je kojom liječnik traži nadahnuće kako bi svoju zadaću ostvario na dostojan i ispravan način.

Jedno od prvih djela liječničke etike arapskog svijeta djelo je Ishag Ibn Ali al Ruhawija, koje se naziva *Praktična etika liječnika (Adab al Tabib)*. U djelu se

Abu Bakr Muhamed ibn Zakarija al-Razi (oko 865. g. – oko 925. g.) – čuveni perzijski liječnik

nastoji pronaći način liječničkog djelovanja koji bi nadišao sukob između filozofskih ideala Grka i islamskih proroka.

Al Ruhawijev suvremenik Isaac Israeli djelovao je kao liječnik u Egiptu i Tunisu. Njegovi su se radovi prevodili na mnoge jezike, a koristili su ih liječnici u srednjem vijeku. Sačuvana je *Knjiga savjetovanja za liječnike*, u kojoj na gotovo suvremen način objašnjava upute u vezi s napretkom, potrebama i odgovorima koje treba pružiti pacijentu. Radi se o kodeksu koji je dijelom religiozan, dijelom moralan, a dijelom zakonski. U tom vremenu religija, moral i zakon, danas potpuno odvojeni, bili su međusobno usko povezani.

Ovi i ostali tekstovi poput *Knjige duhovnog liječnika* Al Razija, tvorili su etički temelj te epohe i imali su širok utjecaj. Muslimanski svijet dao je značajan poticaj razvoju srednjovjekovne europske medicine.

početku sporo, u XVIII. i XIX. stoljeću postaje očito i odlučno. Od toga trenutka pojavljuju se dva oblika etičkog ponašanja unutar liječničke prakse: religiozni liječnik i svjetovni liječnik.

Ovaj drugi će svojim nastojanjem da liječničkom moralu osigura racionalni temelj malo-pomalo istisnuti religijsku medicinu.

Godine 1803. Thomas Percival izdaje svoju *Liječničku etiku*. Na jednostavan način objašnjava kako se liječnik mora ponašati prema svojim kolegama i kako određenim načelima može unaprijediti ideju služenja pacijentu i društvu. Uistinu, ovaj kodeks je praktični vodič za rješavanje problema i konkretnih situacija, onih s područja bolničkog liječenja, ali i privatnog; donosi i zakonske odredbe te definira odnose s ljekarnicima. *Etički kodeks* Američkog liječničkog društva (1847.) velikim je dijelom inspiriran njime.

Od XV. do XVIII. stoljeća

*Incipit vita nova*²

Renesansa je donijela ponovno rođenje klasične grčke i rimske kulture, kao i pokušaj ljudskog mišljenja da nadiđe ograničenja koja su postavile crkva i država, s ciljem da se omogući eksperimentiranje, promatranje i zaključivanje bez predrasuda i dogmi.

Usprkos tome što je 1750. g. još uvijek vladalo pravilo prema kojem je "liječnik morao biti kršćanin" i što su mladi pariški liječnici u katedrali Notre Dame zajednički polagali zakletvu da će braniti katoličku vjeru, od XV. do XVIII. stoljeća uočava se polaganje, ali sve izraženije posvjetovljenje, kao i prijelaz k filantropskom moralu. Ova pojava, udružena s rastućom moći građanske vlasti i transformacijom društvenog života, omogućuje razvoj zakonske medicine i liječničkih prava, koja će vrhunac dosegnuti u XIX. stoljeću.

Početkom XIX. stoljeća pojavio se *Percivalov kodeks*, koji predstavlja prvi kodeks modernog doba u povijesti liječničke deontologije.

Odvajanje religijskih i građanskih dužnosti, u

XX. stoljeće

U XX. stoljeću zaživjet će tehničko-znanstveni napredak s nekim problemima i situacijama koje, etički gledano, prerastaju u mnoge izuzetno teške nedoumice koje su potresle liječničku deontologiju, siromašnu filozofskim i moralnim temeljima.

Znanstveni i tehnološki napredak ukazuje na potrebu za nekim jasnim etičkim normama o onome što je ispravno, a što neispravno, o granicama naše slobode djelovanja. Ova potreba je istaknutija kada se, kao što je to sada, znanost i tehnika razvijaju brže od donošenja odgovarajućih zakonskih odredbi. Etika, koja je tijekom vremena zbog neodoljivog impulsa tehnologije istisnuta na posljednje mjesto, potrebna je nego ikada.

Danas neki smatraju da Hipokratova zakletva više nije aktualna, premda ju je teško poboljšati ili zamijeniti. *Ženevsku deklaraciju*, u kojoj je prevedena grčka prisega na moderni jezik, prihvatila je *Svjetska zdravstvena organizacija* 1948., a 1949. g. Treća Skupština Svjetskog liječničkog društva prihvatila je *Međunarodni kodeks liječničke etike*, podijeljen u tri dijela: međusobne dužnosti liječnika, dužnosti liječnika općenito i dužnosti liječnika prema pacijentima.

² "Počinje novi život", pr. prev.

Problem dvojbene etike

Percivalova liječnička načela mogu riješiti neke etičke probleme našeg vremena, ali su nesumnjivo nedovoljna s obzirom na brzinu znanstvenog napretka. Lavina okolnosti i etičkih dilema koja je proizašla iz istraživanja tijekom posljednjih desetljeća iznenadila je mnogo sporije zakonodavstvo. Evo nekoliko primjera: liječnička tajna i širenje informacija, provođenje terapije hipnozom i sofrologijom, voljni prekid trudnoće ili pravo na život, kliničko istraživanje, pogrešna terapija, etika i farmaceutska industrija, loša praksa i nemar, štrajkovi liječnika i sindikalizam, etika u ratnim vremenima, etika profesionalnog formiranja, umjetna oplodnja, eutanazija, informatika i deontologija, stručno usavršavanje, banke organa i sperme, prenatalno posvojenje, promjene spola, napredak genetike ili pronalaženje ljudske grupe posebnih osobina, korištenje farmakoloških proizvoda kojima je moguće mijenjati ljudsko ponašanje, eugenika³, proizvodnja mikroba...

"Umjesto da rješavaju svjetske probleme, znanstvene se ambicije izgleda zabavljaju stvaranjem nekih novih problema", kaže nam Duellwe. Posljednja istraživanja su do te mjere preplavila spori i tromi zakonodavni aparat da nema zakona koji bi ih mogli sve obuhvatiti. "Izmiče li nam znanost iz ruku?" pita se H. Commoner. Čovjek se nalazi u opasnoj situaciji: kao Prometej, našao je nebesku vatru i ta vatra mu može učiniti mnogo dobra, ali ga isto tako može i uništiti.

³ Znanost o metodama poboljšanja tjelesnih i duševnih osobina pojedinaca.

Van Deusselaer nam govori o "opasnim znanjima" i definira ih kao "znanje koje se nagomilalo mnogo brže negoli mudrost koja bi ga mogla korisno upotrijebiti".

Stigli smo do točke u kojoj se čini teško ocijeniti je li znanstveni i tehnološki razvoj dobar ili loš. Sve je istaknutiji jaz između znanstvene moći i principa koji omogućavaju njezinu razboritu primjenu.

Religije i filozofije vođene etičkom svijesću navode nas na pitanje je li moguće postojanje univerzalne ili prirodne liječničke etike. Bila bi to deontologija koja bi poštovala ljudsku prirodu, koju bi prihvatili svi ljudi dobre volje i koja bi se mogla primjenjivati u svim povijesnim i društvenim okolnostima.

Koje god bilo područje djelovanja liječnika, njegov cilj bit će uvijek isti: pomoći pacijentu. Načela liječničke etike nastaviti će nam služiti poput vodiča da bismo utvrdili ono što je najbolje za pacijenta, samog liječnika i njegovo zvanje. (Dwight C. Wilbur, Američko društvo liječnika)

Je li, dakle, potrebno imati neprolazne norme povezane s liječničkim dostojanstvom, izraz vječne etike, daleko iznad društveno-povijesnih okolnosti?

Medicina je nešto više od sprege znanja i djelovanja. Medicina je znanost, ona je ekonomija i politika, ona je umjetnost u Hipokratovom smislu, ona je etika i religija: četiri pokretača koji je pokreću i daju joj autentičnu vrijednost. Prema tome, deontologija mora ujediniti ove elemente da bi postala bezvremena vrijednost.

Sa španjolskog prevela: Nives Lozar

JURJEVSKI OBIČAJI

Ivančica Krivdić

*Ustani mlađan bože, stigle već su prve laste,
Svuda u docu, na humu, meka već travica raste.
Jarovit na krilu Lade, vječne ruže pramaljetne,
Sanja Jaro morske drâge i poljane neke cvjetne.
Lada po luzima je ubrala, ovdje travku, ondje cv'jeće,
Da junaka razveseli novo zemsko pramaljeće.*

Čovjek tradicionalnog društva živio je u neposrednom, bliskom dodiru s prirodom i nije se osjećao izdvojenim iz nje. Živio je i prilagođavao se cikličkom kretanju života prirode, kako praktično, tako i simbolički. Običaji i svetkovine odražavali su njegovu iskonsku povezanost s kozmosom, s procesom stvaranja svijeta i utjelovljenja božanskog u vremenu i prostoru. Kalendarski običaji i svečanosti omogućavali su sjedinjenje i sklad kozmičkih, zemaljskih i ljudskih ritmova.

Jedan od takvih kalendarskih običaja bilo je i Jurjevo koje se slavi 23. travnja kao proljetna svečanost, u vrijeme kad mladi bog proljeća svladava demone zime. Ovaj bog proljeća i proljetnog Sunca zvao se kod Slavena Golemi, Gerovit, Jarovit, a najčešće je predstavljan kao mladi junak na konju koji ubija demona-zmaja, kao

što u prirodi nadolazeće proljeće svladava zimu.

Jarovit je utjelovljavao proljetnu mladost, snagu kojom se razvija život. U davnim se vremenima Nova godina slavila u mjesecu ožujku, kada je i bila glavna svečanost ovog boga, simbola mladog Sunca. Tek kasnije je bog Gerovit – Jarovit, kod zapadnih Slavena Venda, proglašen "ratnim bogom". Uz Gerovita se u starim pjesmama spominje i Lada, lijepa božica proljeća, a zajedno su ih slavili čitav mjesec – od Jurjevdana do Ivanja – kako kažu stari kršćanski kroničari, a sela su tada obilazile ladarice.

U srednjem vijeku nestaje bog Gerovit, a spomen o njemu ostaje samo u usmenoj predaji i oskudnim zabilješkama kroničara. S vremenom drevnog boga-junaka u narodnim pjesmama i pričama sve više zamjenjuje Sveti Juraj, pa je i on u narodnoj pjesmi ljubav lijepe Lade.

*Oružja, Lada, mi pruži:
mač, kacigu, koplje i strijele
Konjić mi rže, mač zveči,
luk zvecka, štit blistavi.
L'jepa Lada mladom bogu
mač već paše oko struka, gori,
O rame mu tulac meće,
šljem na glavu: ali štita
Dignuti s trave rosne
ne može joj ženska ruka.
A bog veli: "Lada, struče
bosioka, jelo vita!"
Pa štit dignu. Koplje uze.
I na konja hitro skoči.
Jurnu. Začas nestade ga
za vrsima sivih gora.*

Štovanje Gerovita – Jurja

Prema skromnim povijesnim podacima, Juraj je kao rimski časnik u Dioklecijanovo vrijeme stao u obranu kršćana zbog čega je stradao mučeničkom smrću 23. travnja 290. godine. Kasnije je Crkva taj datum upisala kao spomendan Svetog Jurja (lat. *Georgius*, grč. *Georgios*), jednog od najslavnijih kršćanskih mučenika Istočne i Zapadne crkve.

Zanimljivo je da već prvi Dioklecijanov nasljednik, car Konstantin, gradi u IV. stoljeću u Palestini crkvu u njegovu čast. Štovanje Svetog Jurja ubrzo se proširilo po Europi, ponajprije zahvaljujući rimskim vojnicima, a potom i vitezovima-križarima koji su se vratili s vojnih pohoda u Svetu zemlju. Prostornim širenjem i razvijanjem kulta nadograđivale su se i obogaćivale legende oko života ovog sveca, a u predodžbama naroda, u kojima su još snažno živjeli pretkršćanski elementi, došlo je do preklapanja i ispreplitanja starih elemenata s novima jer su dani posvećeni Gerovitu padali oko Jurjevdana.

Poput Gerovita, Sveti Juraj se predstavlja kao zaštitnik nejakih i nemoćnih, a najčešće se prikazuje u odori rimskog vojnika na bijelom konju (simbol čistoće), opremljen štitom i kopljem kojim ubija zmaja. Naime, u počecima kršćanstva zmaj je bio simbol zla, koje se u prenesenom značenju odnosilo na poganstvo. Prema jednoj legendi, Sveti Juraj se bori sa zmajem kako bi spasio kraljevu kćer koja je trebala biti žrtvovana. Zato se u likovnim prikazima ove legende u prikrajku pojavljuje i kraljevna kako moli za pobjedu Svetog Jurja.

U srednjem vijeku nastaje niz viteških redova pod njegovim patronatom, gradovi i

države u XII. i XIII. stoljeću odabiru ga za svog zaštitnika, tako da je on jedan od najštovanijih svetaca. Sveti Juraj, svetac-ratnik, bio je ideal srednjovjekovnih viteзова, simbol nepobjedivosti i ustrajnosti.

Juraj je proljetni svetac jer se njegovo doba poklapa s početkom proljeća, buđenjem prirode i novog ciklusa života. U jurjevskim običajima zelene grane i mlado proljetno zelenilo imaju središnji značaj. Kada se zelenilom ukrašavaju polja, kuće i staje, kada se njime udaraju životinje ili se jednostavno beru mlade trave i cvijeće pa se stavljaju u kupke ili hranu – zelenilo na Jurjevdan uvijek ima zaštitno značenje: za zdravlje ljudi i životinja, za zaštitu od zlih sila ili za rodnost bilja i životinja. Na Jurjevo se blago po prvi puta tjeralo na pašu, a pastiri su ga ukrašavali vijencima od proljetnog cvijeća. Od toga se dana smjelo spavati izvan kuće, a djevojke su se na Jurjevo umivale u vodi u koju bi stavljale trave ili cvijeće kako bi bile ljepše jer se za bilje sakupljeno na Jurjevo vjerovalo da ima čudotvornu moć.

Jurjevski krijesovi

Zanimljiva tradicija su i jurjevski krijesovi koji su se palili uoči ili na samo Jurjevo. To su velike vatre od grana, kukuruzovine i slame oko kojih se juška¹ i pleše uz posebne jurjevske krijesne popijevke. Mladi preskaču preko vatre vjerujući da će ih to očuvati od bolesti čitavu godinu, a jednako djelovanje bit će i za sve ostale koji se nadu oko krijesa. Krijes je dobar i za polje, jer njegovo se zaštitno djelovanje proteže dokud dopire plamen i dim.

U sjeverozapadnim krajevima Hrvatske među jurjevskim su običajima zabilježeni i tzv. jurjaški ophodi. Skupine djevojaka i mladića obilaze kuće pjevajući posebne jurjevske popijevke i skupljajući darove. U Turopolju je zabilježena ova pjesma:

*Se stvorenje veselo postaja,
protuletje nam dohaja.
Kruto jako veseli se
kada drevje zeleni se
jer je došao vitez jaki
odičeni Juraj sveti.*

Ovijen u zelenilo ili sa zelenom okićenom granom u ruci kao simbolom proljeća, jedan od mladića iz skupine predstavlja zelenog Jurja. Domaćini otkidaju grančice sa zelenog Jurja ili njegove okićene grane i kasnije ih zabadaju u oranicu, postavljaju u nastambe životinja, pčelinjake i slično.

Na bjelovarskom području glavni jurjaš nosi neku vrstu maske u obliku stožasta koša načinjena od zelenih, najčešće bukovih grana, ali i vrbovih, ljeskovih i drugih. U nekim drugim mjestima koš jurjaša je na vrhu okićen žitnim, najčešće raženim klasom, jer raž prva klasa i to obično oko Jurjeva. Ako se umjesto koša u jurjaškim ophodima nosi grana, ona je gotovo uvijek brezova.

Za Turopolje je karakteristično nošenje zastavica, crvenih rubaca, traka te trobojnica pričvršćenih na motku na čiji vrh katkad bude nataknuta jabuka ili poculica². Uz grančice koje dijele ukućanima, ophodnici često nose i neke druge predmete, kao npr. zvonce kojim bude ukućane ako obilaze noću ili najavljuju svoj dolazak, zatim fućkaljke, rog, štapove, batine kojima lupaju o zemlju u taktu pjevane ili recitirane pjesme.

1 Juškati znači uz pjesmu uzvikivati: *ju ju*.

2 Poculica je kapica udatih žena, prekrivala je cijelu kosu, izrađivala se od domaćeg platna i čipke.

Vrlo je rijetka pojava Jurja na konju, iako se u jurjevskim pjesmama često govori o Jurju koji jaši.

*Rodile vam pšenice bjelice,
K'o u šumi ptičice,
Debeli klas kao pas,
Veliki snopi kao popi!
Rodile vam gorice,
Pod trsom čuturice!*

Jurjaši nigdje ne zalaze u kuće, već stoje pod prozorom ili ulaze u dvorišta. Tada se obično ukućanima najave zvoncem, rogom ili lupanjem i počnu pjevati jurjašku pjesmu. Za to vrijeme zeleni Juraj vrlo često pleše, okreće se ili samo "đipa", poskakuje s noge na nogu. Poslije pjesme netko ih od ukućana daruje, najčešće jajima, slaninom ili vinom, nakon čega zahvale i odlaze dalje pa se isto ponavlja kod svake kuće. Jurjaši svakom domu daruju zelene grančice koje se zataknju za gredu na trijemu, u kući za kakvu svetu sliku ili ormar. Mogu se staviti i u prozor, na strehu ili na stup ulaznih vrata, u staju kod blaga ili kod pčela, u vrt među povrće, u polje među žito. Sami jurjaši često grančicama okite prozore, vrata i ograde kuće od koje su primili dar.

Nakon završenog ophoda koš ostave na početku šume kako bi bio dom pticama ili ga ostave kod kuće iz koje im se netko zamjerio, u znak sramote za tu kuću.

Vjerovanja vezana uz zelene grančice i postupanje s njima vrlo su različita, no one svakom domu ili prirodi donose dobrobit. ☸

*Pisan Vazam prošao je,
Zelen Juraj došao je
Iza luga zelenoga,
Iza mora crljenoga,
Po 'nem ravnom polju,
Na zelenom konju.
Donesal je sve što nam treba:
Lakat dugu mladicu,
Pedalj dugu travicu.*

CELESTIN MATO MEDOVIĆ

Hrvatski slikar Celestin Mato Medović svrstava se u prvi red naših likovnih velikana XIX. stoljeća. Visoko je vrednovan kao portretist, među vodećima je u povijesnim i mitološkim prikazima, no smatra se i začetnikom pejzažnog slikarstva.

Medović pripada slavnoj generaciji naših umjetnika koji su se usavršavali po najpoznatijim likovnim učilištima Europe, a stvarali primarno u domovini. Osnovno školovanje prošao je u samostanima rodno mjesta Kune Pelješke i u Dubrovniku i tu je, još kao dječak, pokazao nadarenost za slikanje.

Nekoliko godina učio je u školama i ateljeima Rima i Firence, a naknadno i u školama Beča i Münchena. Tijekom studija u Münchenu (1888. – 1893.) proslavio se mnogim svojim radovima. Skladan odnos likova i predmeta, jednako kao i smisao za detalje, pribavili su mu priznanja za više ostvarenja, a za sliku *Bakanal* primio je veliku srebrnu medalju "Ludwig II. Bavorski".

Po povratku u domovinu pozvan je u Zagreb da s izabranim mladim umjetnicima radi na ukrašavanju zidova buduće slavne Zlatne dvorane¹. Naslikao je četiri monumentalna povijesna prikaza: *Srijemski mučenici*, *Dolazak Hrvata*, *Splitski sabor* i *Zaruke kralja Zvonimira*, gdje je dao pun zamah svojoj vještini osmišljavanja velikih kompozicija, po čemu je već i bio poznat.

Između 1912. i 1914. godine boravio je u Beču i tada mu je upriličena samostalna izložba u Kunstsalonu Gustav Pisko. Nastavio je svojim likovnim djelima

privlačiti pažnju javnosti izlažući ne samo u domovini, nego i u europskim prijestolnicama: Parizu, Copenhagenu, Pragu, Sofiji i Budimpešti. U to je vrijeme već napustio mitološke i povijesne teme. Medović izrađuje portrete suvremenika i likove svetaca, a stižu mu i narudžbe za oslikavanje crkvenih prostora. Tih godina živi u Zagrebu koji tada doživljava pravi kulturni procvat.

Kako se približavao zrelim godinama, dinamika gradskog života sve mu je manje odgovarala. Užurbanost velikih gradova, razilaženje u stavovima i polemiziranja u umjetničkim krugovima zamarali su ga, stoga se odlučio na duže posjete rodnom kraju. Tu ga je čekao pitomi ugođaj doma nalik onomu u njegovu djetinjstvu. Bio je zaštićen od zahtjeva naručilaca i njihovih, smatrao je, često neopravdanih primjedbi koje guše umjetničko nadahnuće.

Odmičući se sve više od gradskog života, mijenjao je i slikarske teme. Dinamični mitološki i povijesni prizori kojima se u mladim godinama bavio s mnogo žara i kojima se proslavio, iako blistavi, kao da su ostali tamo gdje su nastali.

Međutim, u rodnom kraju, u tom gnijezdu, okružen jednostavnim ljudima punim istinske dobrohotnosti, Medović je doživio stanovit preporod i začeo jedno novo razdoblje. Vratio se svome jugu, možda da bi, obogaćen

¹ Dvorana u palači u Opatičkoj ulici 10 u Zagrebu, sjedište nekadašnjeg Odjela za bogoštovlje i nastavu, danas Hrvatski institut za povijest.

životnim i slikarskim iskustvom, konačno pronašao sebe. Stvara s novom energijom i novom suptilnošću, s obnovljenim samopouzdanjem, siguran i potpuno predan svojoj umjetnosti. Slika najčešće na otvorenom (*plein air*²), pušta emocijama i mašti da slobodno lutaju između poznatih lica i pitomih predjela. Nastaju njegove čuvene slike ljupkih krajobraza, voća i ulova.

U svojim umjetničkim meditacijama bio je usamljen, pa stoga i donekle samozatajan. No jednako tako iz njega je znala provaliti radost: otvorio bi dušu, priključio bi se pučkim proslavama ili sjedao k susjedima i rođacima pod odrine, družio se s jednostavnim ljudima i tada se od njih nije razlikovao.

Njegove impresionističke vedute prebogat su bojama i u potpunosti su suprotnosti prikazima svetaca i biblijskim prizorima koje je ostvario vrlo uspješno, potvrdivši još jednom moć i širinu svoje umjetničke prilagodbe. U potonjem prevladavaju blage i prigušene boje, što odgovara meditativnom ambijentu svetišta. Za izvanredne i brojne prikaze svetaca omiljeni i česti modeli su bila lica njegovih mještana, napose ona izbrazdana iskustvom.

Primijećeno je da je Medović idealizirao neke svoje modele i objekte slikanja želeći ih prikazati savršenima. Možda je, uvijek iznova tražeći iskonsku ljepotu, vidio prizore i pojave ljepšima nego što ih vidi drugo oko, nalazio u njima više od težačkih lica, kamenitih obala i raznolikog ljekovitog raslinja koji su ga na rodnom poluotoku okruživali gdje god bi se okrenuo. Za razliku od Medovićevih sjajnih povijesnih kompozicija dramatičnog naboja, kraj njih sličice šarenih bokora sa skromnih polja Kune

Pelješke ostaju jedva zamjetne. No, upravo te vedute toplih boja ubrajaju se u njegova najvrjednija ostvarenja.

I na koncu, Medović je u svom kraju ostao zapamćen po još nečemu. U Kuni Pelješkoj, uz mjesno groblje i danas stoji red gordih vazda zelenih čempresa koje je "dum Mato", kako su ga zvali, posadio sa školskom djecom, ostavivši nam tako još jednu poruku dobrote, ljepote i humanosti.

Priredila: Marina Obradović

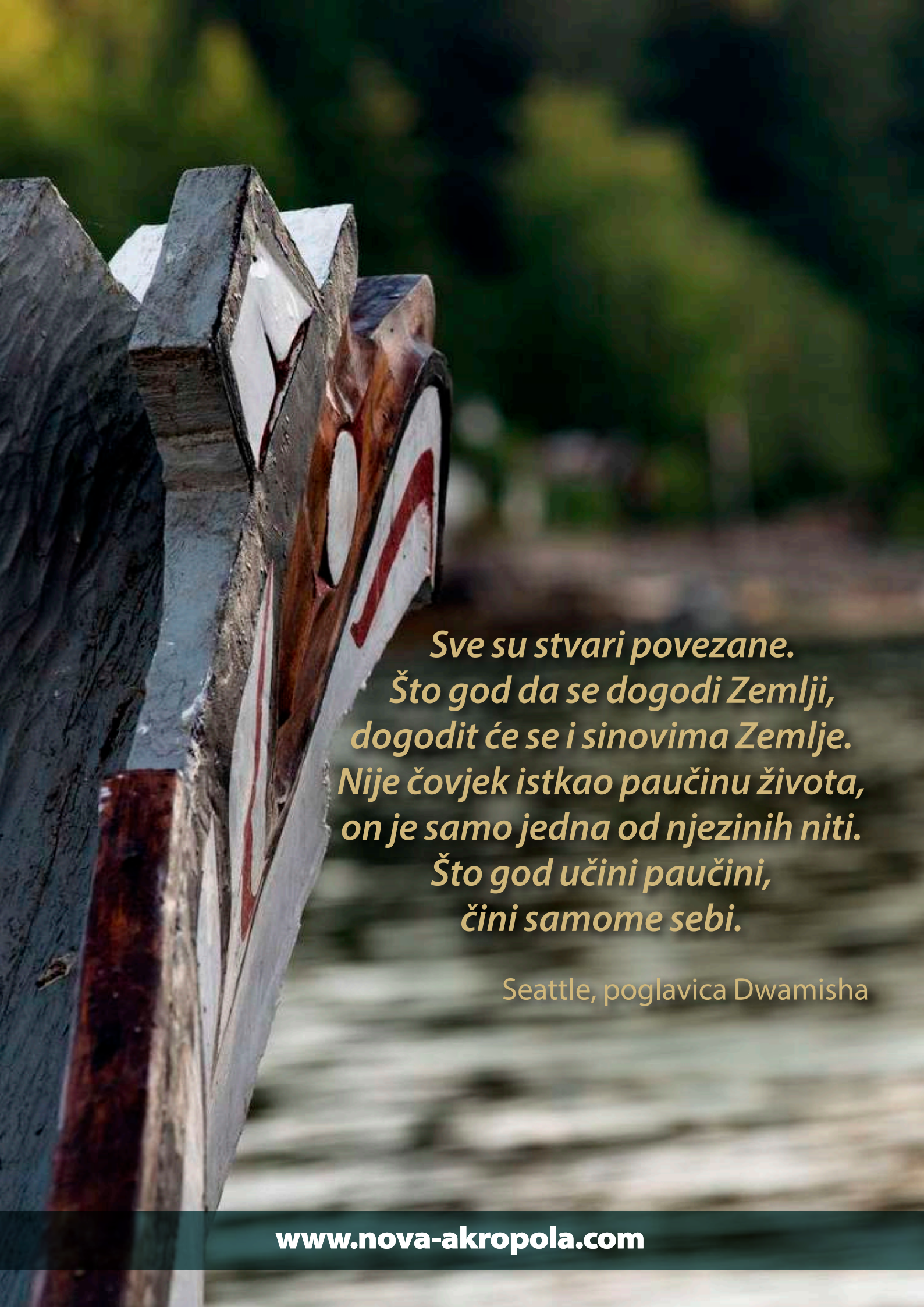
MIHOLJICE

*Iz crne zemlje žuto cv'jeće raste
pa bl'jedo trepti sred sunčanog s'jeva,
kô tihe sv'jeće dok se Misa pjeva
u spomen dneva kad su bile laste.
I ja za plamom vaših cv'jetnih luči
osamljen sl'jedim zadnji dah Aprila
svud ištuc' mjesto, gdje bi duša skrila
sjen mrtvog Ljeta, što me sad još muči.
Kol' blago, sjetno i taj ophod prođe
Lapadom pustim, otkle čempres viri
i tužni pjev se "maslinarka" vije!
Tek pratnja stade kad cv'jet žalu dođe...
Tad na hrid sjednuh i tu bol s' umiri
jer vidjeh Jesen maglom val da krije.*

Ivo Vojnović

2 Plenerizam (francuski *pleinairisme*, prema *en plein air*: na otvorenom), naziv za slikanje izravno u prirodi koje se odlikuje svjetlošću, svježinom i živošću boja. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.*

*Sve su stvari povezane.
Što god da se dogodi Zemlji,
dogodit će se i sinovima Zemlje.
Nije čovjek istkao paučinu života,
on je samo jedna od njezinih niti.
Što god učini paučini,
čini samome sebi.*

Seattle, poglavica Dwamisha